

l'escletxa

revista de la llengua i la cultura catalanes

Número 55

Hivern 2026

Els XXIII Premis Nacionals Joan Coromines subratllen el paper clau de la llengua en la nació catalana

*El Correllengua agermana
els Països Catalans*

El renaixement del gàelic

TU ETS LA PEÇA

QUE ENS CAL

El Correllengua

El Correllengua és present a tot el país. El pas de la flama com a element de cohesió entre els territoris de parla catalana n'és el símbol principal. És una iniciativa que esdevé arreu acte festiu, i alhora, reivindicatiu i pedagògic sobre la llengua catalana. El Correllengua s'inicia anualment en un indret dels Països Catalans i es clou cada any a la Catalunya Nord tot recordant, per a la memòria col·lectiva, la pèrdua i amputació de les terres nord-catalanes.

QUI SOM?

La Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana (CAL) va néixer l'any 1996 amb la voluntat de fer un treball de xarxa entre associacions i persones d'arreu del país, amb voluntat d'implicar-se en projectes basats en quatre grans objectius:

Assolir la plena normalitat política i social de la llengua catalana, tot assegurant polítiques actives per facilitar-ne l'ús social.

Cultivar la nostra cultura posant-la a l'alçada dels nous temps, fer-ne créixer l'estima entre tots els catalans —tant d'origen com d'adopció— i difondre'n les múltiples manifestacions perquè sigui reconeguda i valorada arreu en peu d'igualtat amb les altres expressions identitàries.

Reclamar de les institucions de tots els Països Catalans el reconeixement de la unitat lingüística de la llengua catalana, per tal d'avançar junts en la plena normalització de la llengua.

Cal enfortir la nostra personalitat com a poble. En aquest sentit, cal que la llengua esdevingui un element bàsic de cohesió social, obri el camí cap la recuperació de la nostra identitat col·lectiva i consolidi la voluntat d'esdevenir un poble amb capacitat de decidir lliurement el seu futur.

QUÈ FEM?

Cada dia es fa més palès que, tot i els avenços en el coneixement, l'ús social de la llengua catalana disminueix perillosament. La CAL treballa, juntament amb altres col·lectius, per invertir aquesta tendència a partir de dos punts bàsics: incidir en la renovació de la consciència d'autoestima per la llengua, pel que fa als ciutadans dels Països Catalans, i treballar en noves fórmules d'integració i d'acollida a la llengua comuna, el català, pel que fa als nouvinguts, sempre amb el consegüent respecte envers la llengua materna de cadascú.

Premis Joan Coromines

Els Premis Joan Coromines. Uns guardons que es lliuren anualment per afavorir l'autoestima i que premien d'una manera pública i solemne persones, institucions i empreses que desacomplexadament treballen en català i pel català.

Campanyes a favor del català

Campanyes a favor del català. Suport actiu a tota classe de manifestacions i actes en favor de la llengua (TV3 als Països Catalans, campanyes a la universitat i als mitjans de comunicació en general, denúncies per l'incompliment de la Llei de Política Lingüística, etc.).

A més a més:

El projecte Parlem de parelles lingüístiques, gestionat per la CAL, adscrit al programa de Voluntariat per la Llengua, que ofereix suport a aquelles persones que volen iniciar-se a parlar en català.

Revista l'Escletxa

L'Escletxa, una revista trimestral sobre la llengua i la cultura catalana, amb articles d'opinió i debat on s'expressa l'actualitat lingüística dels Països Catalans i d'altres llengües minoritzades.

Iniciatives dels nuclis

Iniciatives locals dutes a terme pels diversos nuclis de la CAL estesos per la geografia catalana: passejades literàries, presentació d'obres emblemàtiques, conferències, actes populars, etc.

Projecte Xerrem

Grups de conversa en català, iniciats recentment, dirigits a persones que volen adquirir fluïdesa en la conversa i guiats per persones voluntàries.

A més a més:

Programes de TV sobre la llengua. "CAL PARLAR DE LLENGUA" un programa d'ETV Llobregat d'Esplugues, ideat, dirigit i presentat per la CAL. Un fòrum de debat i participació sobre la llengua que s'estén pel Baix Llobregat.

L'Escletxa Revista trimestral informativa
de la llengua i la cultura catalanes.
Número 55. Hivern 2026

DIRECTOR:

Jaume Marfany

COORDINADOR:

Xavi Tedó

HAN COL·LABORAT EN AQUEST
NÚMERO:

Jordi Esteban

Galvão Debelles dos Santos

Gerard Barrabés

Marc Bega

Meritxell Bayarri

CORRECCIÓ:

Mercè López

DISSENY I MAQUETACIÓ:

Maria Vilarnau

REDACCIÓ, ADMINISTRACIÓ
I SUBSCRIPCIONS:

C. Olzinelles, 118

08014 Barcelona

Tel. 93 4159002

cal@cal.cat

www.cal.cat

Dipòsit Legal: B-19.487-03

L'Escletxa no comparteix
necessàriament les opinions de les
persones col·laboradores; l'opinió de la
CAL es reflecteix en l'editorial

La CAL anima a la reproducció parcial
de la revista, avisant primer i fent-ne
constar la procedència

L'Escletxa és membre de l'Associació de
Publicacions Periòdiques en Català
(APPEC)

La CAL opina

El català davant el mirall: tres
fractures que no podem ignorar

Les dades de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població 2023 situen el català davant d'un mirall incòmode. No es tracta d'una davallada puntual ni d'un desgast anecdòtic: és la constatació d'un procés sostingut que fractura la llengua en tres dimensions —territorial, generacional i social— i que, si no s'aborda amb valentia, pot desdibuixar el seu paper com a llengua de cohesió del país.

La primera fractura és territorial. Avui, a Catalunya conviuen dos mapes lingüístics oposats. A les Terres de l'Ebre, l'ús habitual del català arriba al 66,8%; a les Comarques Centrals, al 59,6%; i a Ponent, al 51,1%. Són territoris on la llengua continua essent, ni que sigui mínimament, l'eix natural de relació. Però quan ens endinsem al litoral i, sobretot, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, la imatge canvia radicalment: només el 24,7% de la població hi parla català habitualment. On viu més de la meitat del país, el català és clarament minoritari. Aquest desequilibri no és sostenible si aspirem a una llengua cohesionadora.

La segona fractura és generacional. El català es manté amb prou força entre els més grans, però s'esllangueix entre els joves. Entre 15 i 29 anys, l'ús habitual se situa entre el 18% i el 22%, i a l'AMB pot caure fins al 12–15%. La llengua no es perd perquè no es conegui —la competència continua essent altíssima—, sinó perquè no es vin-

cula a la vida social dels joves. I una llengua que no arrela en les noves generacions es veu privada de futur.

La tercera fractura és social. El català retrocedeix precisament en els espais que defineixen la quotidianitat: només el 30–33% de les famílies el mantenen com a llengua principal a casa; amb amics l'ús baixa al 28–30%; i al comerç tan sols un 36,4% de les interaccions es fan en català, un descens notable respecte al 42% del 2018. A les escoles, el català pot ser, depenent de l'escola, vehicular, però no és la llengua dels patis. I això ho diu tot.

Aquestes tres fractures no són inevitables, però sí reals. El català no està desapareixent, però sí que està en clar descens i perd centralitat. I una llengua que es relega a una part del territori, d'una generació i d'uns àmbits socials concrets, és una llengua que es va fent petita.

Tanmateix, encara hi som a temps. El coneixement del català és generalitzat, i en amplis territoris continua essent força robust. Revertir la tendència exigeix un compromís col·lectiu: ciutadans, famílies, joves, entitats, mitjans, empreses i administracions. La llengua no necessita només lleis; necessita ser viscuda. Si el català ha sabut resistir tres segles d'adversitats, també pot superar aquesta cruïlla —sempre que decidim, tots, posar-nos-hi.

Jaume Marfany Segalés
Director de l'Escletxa

SUMARI

La CAL opina

Pàg 3

CAL

Pàg 4-6 Premis Nacionals
Joan Coromines

APROFUNDINT

Pàg 7-8 50 anys de la mort de Franco

RACÓ DE PENSAMENT

Pàg 9-10 El bilingüisme zen

CAL

Pàg 11-12 Correllengua Agermanat

APROFUNDINT

Pàg 13-15 Nova Planta

ARREU DEL PAÍS

Pàg 16 Catalunya, al Vallespir

XERREM

Pàg 19-20 Els 300 grups de conversa

Pàg 19-20 Guiatge de conversa

APROFUNDINT

Pàg 21-23 El renaixement del gaèlic
a Irlanda del Nord

Els XXIII Premis Nacionals el paper clau de la llengua

**Diumenge 16 de novembre
va tenir lloc l'acte de
lliurament de guardons
a Mataró, en el marc de
la vint-i-tresena edició.
Els Premis Nacionals
Joan Coromines és un
esdeveniment impulsat
des de l'any 2002
per la Coordinadora
d'Associacions per la
Llengua Catalana (CAL) en
record a la trajectòria del
gran filòleg i lingüista, el
més reconegut d'ençà de
Pompeu Fabra.**

L'existència d'una nació catalana vertebrada per la llengua és una de les idees centrals que va protagonitzar els XXIII Premis Nacionals Joan Coromines el passat diumenge 16 de novembre a Mataró. Aproximadament 130 persones —tot un èxit d'assistència— es van aplegar a la Biblioteca Antoni Comas per retre homenatge a quatre persones i una entitat. Elles són Carles Castellanos, la Fundació Reeixida, Gerard Furest, Rosa Montero i Montserrat Úbeda (a títol pòstum). Cinc premiats que, tal com va descriure el president de la CAL, Jaume Marfany: constitueixen baulles fortes d'una mateixa cadena “que anomenem nació” i que se sosté gràcies al seu compromís i a la seva feina.

A les onze del matí va començar aquesta celebració presentada per **Roser Dorda**. L'acte va anar intercalant l'anunci dels guardonats, la reproducció d'un petit vídeo explicatiu sobre la seva trajectòria, el lliurament de premis i els parlaments institucionals.

Aquest seria el cas del conseller de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, **Francesc Xavier Vila**, qui va fer un discurs entorn del “moment decisiu” que vivim pel que fa al futur de la llengua. Vila va assenyalar que ara més que mai és important **intensificar el foment del català com a llengua de cohesió i autoorganització social**. Va afegir que tant des del departament com des del Consorci és vital **potenciar l'ensenyament no formal** per a no crear simplement coneixedors de la llengua, sinó **usuaris autònoms**.

“Estem transformant tot el sistema d'ensenyament i de dinamització per a persones adultes, donant resposta a les noves necessitats dels aprenents de català”, va afirmar el conseller. Seguint aquesta línia, va mencionar la CAL i els grups de conversa del projecte Xerrem com a aliats clau en tot aquest procés.

La gala de lliurament de guardons dels XXIII Premis Nacionals Joan Coromines va estar amenitzada amb una actuació de la

Joan Coromines subratllen en la nació catalana

coral La Perla de l'Havana de Mataró i una petita lectura de textos de Mercè Rodoreda a càrrec de Mercè Romero. Sense dubte, la llengua i la cultura catalanes van ser les protagonistes. Més particularment, en els discursos dels guardonats, va quedar palesa una idea molt clara: la importància de preservar la llengua i garantir-li un bon futur.

Així el primer premiat, l'activista polític i especialista en llengües afroasiàtiques **Charles Castellanos**, va dedicar el guardó a tota aquella gent "que ha lluitat i que lluita per la llengua", fent una especial menció a la tasca dels grups de defensa de la llengua dels anys vuitanta i al col·lectiu Veu Pròpia. La **Fundació Reeixida**, per la seva banda, va estar representada per Oriol Falguera, president de l'entitat, qui va explicar que des de la seva fundació, l'any 2014, hi havia dos objectius clars:

la nació completa, els Països Catalans, i la defensa de la llengua catalana. "Ara també afegim una cosa important i vital, com és la recuperació de la memòria nacional", va assenyalar.

El tercer guardonat, el filòleg, sindicalista i activista lingüístic **Gerard Furest**, va subratllar en el seu parlament que tota agressió o discriminació lingüística infligida des d'un supremacisme conscient o inconscient "és un abús i un atac a la dignitat humana". Ja en l'àmbit més local, també es va fer un reconeixement a la mestra **Rosa Montero**, qui va treballar a favor de la normalització del català en el món docent durant molts anys. En el seu discurs va voler recordar especialment tots aquells professionals de l'ensenyament "que també han dedicat i dediquen molts esforços en la lluita de la defensa de la llengua".

Per acabar, en el marc de la vint-i-tresena edició dels premis, es va honrar la memòria de la llibretera i activista **Montserrat Úbeda**, que ens va deixar l'abril d'aquest any. Va recollir la placa el seu pare, Jordi Úbeda, qui va dir que a la Montserrat "li faria molta il·lusió" rebre aquest reconeixement.

Aquest 2025, els premis s'han organitzat amb la col·laboració del nucli de la CAL de Mataró, qui va fer la proposta de la persona guardonada en l'àmbit local. La seva representant, **Juliana Bacardit**, va donar la benvinguda als assistents a l'inici de la celebració tot destacant la importància d'aconseguir que el català esdevingui llengua d'ús i cohesió social al municipi. L'alcalde de Mataró, **David Bote**, també va fer un breu parlament durant l'obertura de l'acte afirmant que "les qüestions que més estimem les hem de defensar" referint-se a la llengua catalana.

CAL / Premis Joan Coromines

Els “Capvespres Oberts” fan memòria: reivindiquen la repressió franquista contra la cultura catalana

El cicle d'activitats *Capvespres Oberts* a la CAL ha començat aquesta tardor amb més força que mai. Gràcies a la iniciativa de l'historiador i doctor en Història Contemporània per la UB, Lluís Duran, i de l'associació Més Junts, s'ha ideat un programa de xerrades molt complet i ambiciós per tal de commemorar el cinquanta aniversari de la mort de Franco, anunciat el 20 de novembre de 1975. La finalitat? “No oblidar un règim que ens va arrabassar drets i llibertats i ens va voler fer desaparèixer com a nació”, assenyalen els seus organitzadors.

Fins al moment, aquesta tardor ja s'han dut a terme tres xerrades vinculades al cicle titulat “Genocidi cultural contra Catalunya”. D'aquí al juny del 2026, però, està previst que se'n celebrin com a mínim sis més. Els actes tenen lloc a la seu de la CAL els dijous a les set de la tarda i es duen a terme gràcies al treball en xarxa de l'entitat Més Junts, Òmnium Cultural Sants-Montjuïc, el Consell de la República, Sants 3 Ràdio, el portal de notícies El3cat i la CAL.

Llengua, republicanisme i dones resistents

Sabíeu que a la Catalunya de la Segona República la salut de la llengua va ser una preocupació constant? En l'actualitat vivim una situació d'emergència lingüística, però no és la primera vegada a la història que la societat catalana es mobilitza davant d'aquest problema. Tal com va explicar l'historiador Lluís Duran dijous 2 d'octubre en l'acte inaugural d'aquest cicle de conferències, fa un segle gran part de la ciutadania també es va interessar per dignificar i transmetre la llengua. Per exem-

ple, apuntant-se de forma massiva a formacions de llengua catalana promogudes majoritàriament per entitats.

A partir d'un treball de recerca de més de tres anys, Duran constata que entre 1930 i 1938 a Catalunya es van realitzar prop de 1.200 cursos de català amb una durada de mitjana d'unes vint sessions. Els participants eren sobretot persones treballadores que, després de la seva jornada laboral, “treien hores a la família, el lleure i la son per alfabetitzar-se en la seva llengua”, assenyalava aquest historiador. “Sense elles, quin hauria estat el futur del català? On estaríem? En un lloc més nefast del que vam tenir”, reflexiona fent referència a la repressió cultural franquista que va venir a partir del 1939.

Si bé la primera xerrada del cicle es va titular “La catalanització republicana de 1930 a 1939”, la segona es va anomenar “**Dona i literatura catalana resistent, parlarem de Montserrat Roig**”. Aquesta última va tenir lloc dijous 6 de novembre, també a la seu de la CAL, i va comptar amb la participació de l'escriptora Maria Barbal i de l'historiador Pau Vinyes i Roig, nebot de

Aprofundint / 50 anys de la mort de Franco

l'escriptora i periodista Montserrat Roig. L'acte va estar replet de reflexions, vivències i anècdotes sobre ambdues escriptores, Barbal i Roig, al voltant de la dictadura franquista i de com ho van viure com a autores. Es va fer un paral·lelisme sobre la seva vida tenint en compte que van néixer amb tres anys de diferència.

El perquè del cicle: la mort del dictador

Finalment, dijous 20 de novembre, dia en què se celebrava el cinquanta aniversari de la mort de Franco, un grup de quaranta persones es van reunir a la seu de la CAL en una activitat de catarsi i reflexió. Sota el nom "Documentem la resistència", es va organitzar un acte participatiu en el qual es va convidar tothom a venir i compartir històries personals —o de familiars propers— ocorregudes durant la dictadura.

Al llarg d'una hora i mitja, l'intercanvi d'experiències va girar al voltant de temes com l'aprenentatge de la llengua catalana, mitjançant classes clandestines o des de casa amb petits manuals; la participació en les manifestacions dels anys setanta; i els records del dia 20 de novembre de 1975 després d'haver-se fet pública la notícia de la mort de Franco. A la vegada, es van explicar històries tràgiques sobre la Guerra Civil, amb familiars encara avui dia desapareguts, i es va parlar de la por amb la qual molta gent va continuar convivint. Per tal de trencar el gel a l'inici de la trobada, es van convidar persones conegudes arreu de la ciutat i del país perquè compartissin les seves vivències. És el cas de l'activista independentista Blanca Serra; de la presidenta del Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i la Bordeta Lluïsa Erill i de l'expresident de la CAL, conseller delegat de la CAL i militant per la llengua Pep Ribas.

El ventall de sentiments que es van experimentar durant la trobada va ser ampli: des d'estones de riure explicant acudits sobre el dictador, fins a moments de ràbia i de tristesa rememorant injustícies. L'acte va finalitzar amb un brindis amb cava i els assistents van poder escoltar la cançó *Jo vinc d'un silenci* de Raimon.

El bilingüisme zen: relaxa't... i el català ja s'apaga sol

El cambrer de Tordera a RAC1 diu que "li encanta l'idioma" però que no imprimeix la carta en català perquè, argumenta, "la imprimim cada dia i ens és massa complicat fer-ho en dues llengües". I afegeix "només exposo una situació incòmoda per a l'hostaler" (el client catalanoparlant ni tan sols hi compta) RAC1, 11/08/2025)¹. "M'encanta"... Traducció lliure: m'agrada, però no prou perquè m'arriba a molestar. És com dir que "m'encanta l'esport" mentre estàs estirat al sofà amb una bossa de patates fregides.

Això no és una anècdota; forma part del manual d'imposició i assimilació del castellà a Catalunya. El bilingüisme hi juga un paper perfecte: és la catifa vermella que permet als monolingües en castellà no moure ni un dit, mentre el catalanoparlant ha de ser flexible, comprensiu, adaptatiu... i, de retruc, invisible.

Quan "m'agrada el català" vol dir "que el parlin els altres". Això és el que podríem anomenar bilingüisme zen: no cal lluitar per res, que ja s'ho farà sol. El castellà es manté robust i musculat, el català fa estiraments... de comiat. La llengua comuna: el truc de màgia per fer desaparèixer el català. Abra cadabra i... ja no cal que l'utilitzis. Sovint, podem escoltar o llegir la frase "el castellano es la lengua común de todos". Una obra mestra de la propaganda castellanitzadora. És com un número de màgia barata: t'ensenyen una carta i quan tornes a mirar, el català ha desaparegut. L'altra perla més perversa encara —"también es lengua propia de Catalunya"— és encara millor: és una mena de cop baix retòric per fer-nos creure que no passa res si el català

desapareix de la vida pública. No cal patir si el català s'esvaeix, perquè, ves, tenim recanvi! Catalunya (i, per extensió, els Països Catalans) és l'únic territori del món mundial que té dues llengües pròpies!

El "si tothom s'entén..." que fa perdre guerres. La desaparició lingüística servida amb gel i rodanxa de llimona. Quan algú diu "si tothom s'entén, no cal forçar" és com rendir-se sense aixecar la bandera blanca: no cal batalla si ja estàs deixant passar l'enemic. Que s'espavilin. El bilingüisme zen té això: la tranquil·litat de qui sap que l'idioma fort ja fa la feina, i l'altre... fa bonic a les samarretes. És justament així com es perden guerres: cedint terreny metre a metre, paraula a paraula.

Cada bar, cada restaurant és una trinxera... o una derrota. Les guerres lingüístiques també es perden entre cafès amb llet. Francesc Canosa ho clava a L'exèrcit de Catalunya (no deixeu de llegir-lo): "Cada bar és una trinxera. Cada taula, una victòria. L'arma, la llengua" (ARA, 10/08/2025)¹. Si renunciem a tenir la carta en català perquè

Jaume Marfany
Director de l'Escletxa

¹ https://www.ara.cat/opinio/l-exercit-catalunya_129_5467590.html

Racó de pensament / *El bilingüisme zen*

“és complicat”, hem abandonat la trinxera. I quan cedeixes una trinxera, no la recuperes amb bones paraules; necessitaràs una ofensiva a gran escala.

Avui traduir i imprimir costa menys que bullir un cafè. Però les excuses són eternes: massa feina, massa complicat, massa incòmode... El problema no és que sigui difícil, és que és fàcil continuar sense fer res. I això és el nirvana del bilingüisme: silenci, calma i el català... evaporant-se sense estridències. Dir “m’agrada el català” però no usar-lo és com dir “estic a favor de la neteja” mentre llences brossa al carrer.

El bilingüisme “amable” és l’eutanàsia del català... Sense crits, sense sang... i sense llengua. El bilingüisme no és convivència, és una ocupació permanent disfressada de convivència: És una eutanàsia lingüística amb banda sonora relaxant. Quan algú ens diu, amb un somriure amable, m’encanta el català - però no el faig servir, - el que t’estan dient és que també els encanten les fotos en blanc i negre dels pobles abans que els tirin a terra. Mentre “els encanta” permeten i col·laboren perquè el català esdevingui només un record en blanc i negre, com aquelles fotos antigues -que també “els encanten”- dels pobles que ja no hi són.

Tot plegat només té un únic antídoto: la presència catalana innegociable, incòmoda si cal. Perquè quan una llengua només existeix si no molesta, ja no és una llengua viva: és un record.

P.S. Cal també deixar clar que el català no se salvarà per ser una llengua “més bonica” (si és que hi ha llengües boniques i lletges), ni perquè els seus parlants siguin “més simpàtics, amables, cordials o empàtics”. El nostre principal senyal d’identitat és la llengua mateixa. Sense el català no hi ha nació catalana que es mantingui viva.

Cal que fem, doncs, una distinció fonamental en la reflexió sobre la llengua i la identitat nacional. Es pot ser ciutadà de Catalunya sense assumir com a propis els signes d’identitat catalana. Seran espanyols, francesos, àrabs, amazigs, sud-americans, latinos... que viuran i seran

ciutadans d’aquest país, però... continuaran sent espanyols, francesos, àrabs, amazigs, sud-americans, latinos...

Ser ciutadà de Catalunya no és el mateix que ser català.

Quan el català es posa en marxa: El Correllengua Agermanat

La llengua no només es parla: també es camina, es corre i es comparteix.

Amb aquesta idea de fons neix el Correllengua Agermanat, una iniciativa sense precedents que vol unir tots els territoris de parla catalana en un sol recorregut simbòlic, reivindicatiu i festiu.

L'edició prevista per a la primavera del 2026 aspira a fer un salt qualitatiu respecte de les edicions anteriors del Correllengua i convertir-lo en un gran esdeveniment col·lectiu, capaç de superar fronteres administratives i reforçar una comunitat lingüística diversa però amb un objectiu comú.

Presentat públicament a finals de 2025, el projecte ha estat qualificat pels seus impulsors com "el Correllengua més ambiciós de la història". I no és una exageració: per primera vegada, la flama recorrerà de manera continuada el conjunt dels territoris catalanoparlants —de la Catalunya Nord a l'Alguer—, traçant un fil viu que simbolitza la vitalitat i la unitat d'una llengua compartida.

Un projecte col·lectiu nascut del teixit associatiu

El Correllengua Agermanat serà, sobretot, el fruit de la col·laboració i la unitat del teixit associatiu català al voltant d'un objectiu comú: reforçar l'ús social del català i reivindicar-lo com a eina de cohesió. Cen-

tenars d'entitats d'arreu dels territoris de parla catalana ja s'han adherit a la iniciativa, una mostra clara de la seva transversalitat i arrelament social.

Entre aquestes entitats destaca la Coordinadora d'Associacions per la Llengua (CAL), peça clau en la història del Correllengua. La CAL va recollir el testimoni de la flama l'any 1996, després del primer Correllengua celebrat el 1993 a Mallorca, i des d'aleshores n'ha estat la garant, mantenint-ne viu l'esperit fins avui i amb la voluntat de fer-ho també en el futur. El Correllengua Agermanat s'inscriu així en una línia de continuïtat: agafa el llegat acumulat durant més de trenta anys i el projecta a una nova escala.

Un recorregut que explica un país

Entre el 19 d'abril i el 5 de maig del 2026, el Correllengua Agermanat recorrerà més de 1.500 quilòmetres al llarg de 17 etapes, connectant pobles i ciutats que configuren el mosaic del territori catalanoparlant.

CAL / Correllengua agermanat

El punt de sortida serà Prada de Conflent, amb pas per Perpinyà, el Pertús i la Jonquera, abans d'endinsar-se al Principat per municipis com Vilafranca, Montlluís, Llívia, Puigcerdà i Bellver. El recorregut continuarà per Figueres, Girona, Santa Coloma de Farners, Sant Celoni i Granollers, fins arribar a Barcelona.

Des de la capital, la flama seguirà el seu camí per l'interior i el litoral: Agramunt, Linyola, Lleida, les Borges Blanques, l'Espluga de Francolí, Valls, Reus, Tarragona, Cambrils, l'Ametlla de Mar, Tortosa, Amposta i Alcanar. En travessar el Sénia, el Correllengua continuarà per Vinaròs, les Coves de Vinromà, la Pobla Tornersa i Castelló de la Plana, abans de seguir cap a Sagunt, València, Sueca, Gandia, Pego, Pedreguer, Altea, la Vila Joiosa, Alacant i Elx.

El recorregut incorporarà també la dimensió insular, amb sortides des del Far de la Mola, Sant Ferran, Sant Francesc, la Savina, Sant Josep de sa Talaia i Eivissa, per continuar a Mallorca a través d'Alcúdia, sa Pobla, Búger, Inca, Lloseta, Binissalem, Consell, Santa Maria, Marratxí i Palma. Finalment, la flama travessarà Menorca —Ciutadella, Ferreries, es Mercadal, Alaior i Maó— abans de culminar el seu trajecte a l'Alguer, símbol de la persistència del català més enllà del continent.

A cada parada, la flama serà rebuda amb activitats culturals, festives i participatives, convertint carrers i places en espais de trobada i reivindicació.

Més que una cursa: un projecte cultural i de país

El Correllengua Agermanat no és només una cursa simbòlica. És un projecte cultural amb vocació de país, que vol tornar a situar la llengua al centre de la vida quotidiana. Cantar, córrer, parlar i celebrar en català esdevenen accions polítiques en el sentit més

ampli: fer visible una llengua que vol continuar sent útil, inclusiva i compartida.

Lluny de qualsevol plantejament excloent, la iniciativa aposta per la transversalitat i per una mirada ampla del domini lingüístic, assumint la diversitat com una fortalesa.

Relleu generacional i mirada de futur

El Correllengua Agermanat també representa una aposta clara pel relleu generacional. Una nova fornada d'activistes recull l'experiència acumulada i la reformula amb llenguatges i maneres d'organitzar-se pròpies del present, amb voluntat d'ampliar complicitats i arribar a nous públics.

Els reptes són importants —coordinació, logística, implicació efectiva del territori—, però l'objectiu és clar: convertir el Correllengua Agermanat en un punt d'inflexió, en una experiència que deixi rastre més enllà del calendari.

Quan la flama arribi a l'Alguer el maig del 2026, el trajecte físic s'haurà completat. Però el veritable sentit del Correllengua Agermanat serà allò que perduri: un teixit associatiu reforçat, una consciència compartida i una llengua que avança perquè la gent la fa seva.

La flama, una vegada més, continuarà viva. Segueix el Correllengua Agermanat a X, Instagram i TikTok @Correllengua_

Nova Planta: l'error que arrosseguem des de 1716

Sobre la confusió historiogràfica entre “suspensió/supressió” i “abolició/derogació” (a partir de l'estudi d'Oriol de Fàbregues-Boixar)¹.

Junts per Catalunya, Esquerra Republicana, els Comuns i la CUP han registrat al Parlament una proposició de llei per elevar al Congrés la demanda de derogació de tots els efectes jurídics dels decrets de Nova Planta promulgats entre 1707 i 1716 per Felip V. Els grups impulsors presenten la iniciativa com una “reparació històrica i justícia institucional”, argumentant que aquells decrets van suposar la supressió de les constitucions, institucions i sistemes jurídics propis dels antics regnes de la Corona d'Aragó. La força simbòlica i política d'aquesta iniciativa obliga a repassar amb cura què va passar el 1714-1716 i quina és la naturalesa jurídica exacta d'aquell trencament.

Jaume Marfany
Director de l'Escletxa

La imatge popular és potent: Felip V imposant un decret que escombra la legislació catalana, enterra les Corts i elimina per decret la memòria jurídica d'un país. És una narrativa comprensible i emotiva. Però, quan es mira el text legal i la pràctica posterior, la realitat resulta més matisada i, precisament per això, més important: el Decret de Nova Planta va suspendre i escapar l'ordenament català per la força, però no en va formalitzar la derogació. Aquesta distinció, aparentment tècnica, té conseqüències polítiques i interpretatives rellevants.

Un xoc entre dos models d'Estat

La Guerra de Successió va enfrontar dues maneres d'entendre la sobirania: d'una banda, el model pactista propi de la Corona d'Aragó —institucions representatives i lleis pactades—; de l'altra, l'absolutisme centralitzador dels Borbons. Per consolidar la seva hegemonia, la facció borbònica perseguia la reducció dels particularismes jurídics. A Aragó i València aquesta reducció va adoptar la forma explícita d'una derogació (1707). A Catalunya, en canvi, es va procedir de manera diferent: l'ocupació militar i la reordenació institucional van anihilar la vigència efectiva de les institucions representants, però el Decret de 1716 no conté una clàusula que declari l'“abolició” de les Constitucions.

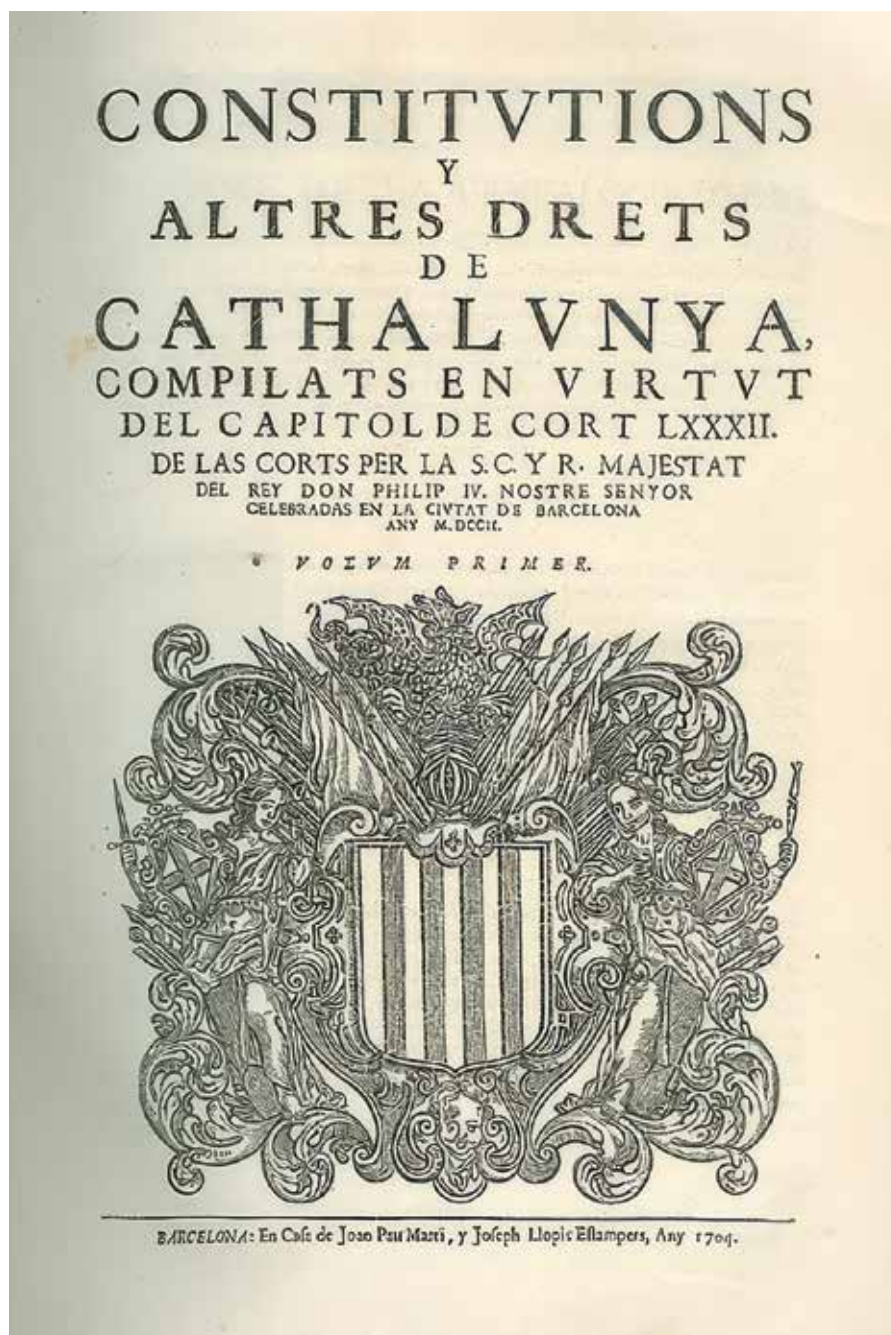
El decret reorganitza el govern (capità general, Reial Audiència,

cia, corregiments), militaritza l'administració i imposa pràctiques i llengua administratives d'inspiració castellana. En la pràctica, això suposa la fi del sistema institucional tal com s'havia conegut. Però en el pla formal, el mateix Decret adverteix que, per a allò no previst per ell, s'han d'observar les Constitucions antigues (art. 56). Això indica que, encara sotmeses i limitades, determinades normes catalanes —sobretot en matèria civil, processal i mercantil— van seguir tenint una presència jurídica.

¹ <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9133626>

Aprofundint / Nova Planta

Primer volum de la compilació del 1702

Per què no es va abolir formalment?

Diversos factors expliquen l'absència d'una derogació explícita. En primer lloc, la situació política i militar: malgrat la voluntat de molts a la cort que "no quedés memòria" dels privilegis catalans, les circumstàncies pràctiques —la necessitat d'un cert ordre jurídic i econòmic, la moderació suggerida

per alguns caps militars i la prudència de part de l'entorn reial— van frenar una acció de liquidació completa. En segon lloc, raons pràctiques: derogar tot l'ordenament civil català hauria aixecat un caos jurídic difícil de gestionar. Finalment, hi ha un element conceptual: les Constitucions eren lleis pactades, i segons el seu propi marc només podien ser modificades en Corts. Un decret reial, per potent que fos, contravenia aquesta regla de fons, la qual cosa ha condicionat la lectura posterior.

Per això el que es va produir fou una suspensió de fet: les institucions que mantenien i actualitzaven les Constitucions foren eliminades, la seva aplicació quotidiana fou interrompuda i molts documents van ser requisats o destruïts. Però no es va produir l'acte jurídic de derogació que sí es veu en altres territoris de la Corona d'Espanya.

Pràctica i formalitat: una vigència en llimbs

El resultat és una situació híbrida: les Constitucions van quedar vigents en sentit formal —no existeix cap norma posterior que les derogui expressament— i inoperatives en sentit pràctic perquè se'n van suprimir els mecanismes d'aplicació i actualització. Això explica per què el dret civil i mercantil català va sobreviure en molts aspectes, mentre el dret públic i institucional va ser substituït per un model centralitzat.

Aquesta "vigència espectral" ha tingut repercussions al llarg dels segles. Jurisprudència i legislació posteriors —inclosos pronunciaments judicials del segle XIX i la consideració dels drets forals en el procés de codificació— han reconegut, quan calia, la particularitat del dret català com a part del patrimoni jurídic. La Constitució de 1978 parla explícitament de drets històrics, i no existeix un acte legal que hagi abolit formalment les Constitucions del Principat.

La temptació de la simplificació historiogràfica

Per què, malgrat aquestes evidències, s'ha parlat tantes vegades d'"abolició"? La resposta és múltiple. El relat d'una abolició completa encaixa millor amb una memòria col·lectiva de derrota i expiació; proporciona claredat narrativa; i serveix com a instrument polític per denunciar una agressió fonamental. A més, la pressió interpretativa de marcs historiogràfics centrals ha contribuït a una lectura simplificada i, sovint, repetida sense matisos.

No obstant això, la precisió no empeti-

Aprofundint / Nova Planta

teix la gravetat de la pèrdua. Dir que les Constitucions van ser “sospeses i escapçades” reconeix la força i la intencionalitat de l'acció borbònica i, alhora, conserva l'evidència jurídica: no hi va haver una derogació formal. Aquesta distinció importa tant per a la comprensió històrica com per a la discussió política actual sobre reparació i memòria.

Què implica això avui?

La proposició de llei registrada al Parlament apel·la a una reparació formal sobre documents i efectes jurídics del passat. Si l'objectiu és reconèixer simbòlicament la injustícia, la iniciativa té un valor clar. Però si es pretén una restauració jurídica literal —reactivar constitucions i meca-

nismes d'un règim del segle XVIII— cal reconèixer la impossibilitat pràctica d'una tal pretensió sense un procés de reforma constitucional i consens democràtic. El debat ha de partir d'una anàlisi precisa: la Nova Planta va substituir un sistema, no va abatre per edicte tot el cos jurídic català.

A més, aquesta precisió té implicacions morals i intel·lectuals: reconèixer la diferència entre suspensió i derogació evita mitges veritats i permet una reparació més ajustada, que pot incloure reconeixement simbòlic, mesures de memòria i possibles accions legals contra efectes concrets derivats d'aquells decrets.

La historiografia i la política guanyaran en honestat si incorporen el matís jurídic:

les Constitucions del Principat van ser sospeses i escapçades per la força, van quedar fossilitzades per la manca d'institucions que les renovessin, però no van ser abolides formalment pel Decret de Nova Planta. Entendre-ho no redueix la magnitud de la derrota de 1714; la situa en el seu context real, allunyant-se tant de la banalització com de la mitificació.

En política, com en història, nomenar les coses amb exactitud no és un exercici erudit intranscendent: és una condició per a una reparació honesta i per a un debat públic sòlid. Si volem que la memòria serveixi per construir i no només per commemorar, cal començar per dir les coses pel seu nom: la força va imposar silenci, però no va signar la mort jurídica de les paraules que ja havien estat proclamades.

Arreu del país

Catalunya al Vallespir

Amb ulls sud-catalans, el territori dels antics comtats catalans al nord dels Pirineus apareix difuminat. Costa copsar-ne els límits, inclús fixant-nos-hi de prop no en veiem més que la superfície: uns rètols a l'entrada dels pobles i viles que anuncien «Pays Catalan», concatenats amb d'altres de la «Région Occitanie» o del «Département des Pyrénées-Orientales». Però, en què quedem?

Galvão Debelle dos Santos
Gerard Barrabés

I és que arribant a la comarca del Vallespir des de Maçanet de Cabrenys o Molló no percebríem grans canvis orogràfics o arquitectònics, inclús veuríem senyeres als balcons i places, sentiríem parlar el català rossellonès a un pagès que indica la bona ruta o a un grup d'àvies que passen la tarda a l'ombra d'un plataner. Però les matrícules de les camionetes o el pas de la Gendarmerie ens advertirien que això és el sud de França. I tanmateix algú ens recordaria, puntejant la confusió d'una mirada simplista, que «Sem Catalunya».

El poder centrífug del Principat, junt amb una amnèsia històrica cada vegada més estesa, ens ha imposat que en travessar la frontera ja no siguem més a Catalunya, sinó a l'estranger. No obstant, noms de pobles com Montferrer, Prats de Molló o Taulís farien dubtar a qualsevol que realment hem arribat a sortir del país. De nou, però, en adreçar-nos per pagar al supermercat o la gasolinera, la gestió en català esdevindrà impossible, si no ofensiva. No hem quedat que estàvem a Catalunya, però al nord dels Pirineus? I sí, si per un cop de sort topem amb un vilatà que sent la incòmode transacció comercial, potser llavors ens explicarà que abans tothom parlava i entenia el català, no així amb el francès. Però que les guerres mundials, la fuga del jovent per manca d'oportunitats, l'arribada massiva de jubilats del ric però poc assolellat nord de França, l'esforç dels progenitors per criar en francès per oferir un futur més integrat i modern, així com l'interès de les autoritats franceses per anihilar la llengua, han fet que el catalanoparlant sigui una espècie envellida i de l'espai rural en vies de desaparició. Així, arribarem a la desassossegada conclusió que la vida en català a la Catalunya del Nord ja no és possible. Que presenciem els últims batecs d'un poble agermanat durant segles, el batec del qual enteníem perquè estava a prop i parlava la mateixa llengua.

De nou, a punt de pujar al cotxe per enfil·lar cap al sud sintonitzant aquesta malenconia nacional, una parella jove ens atansa: Adiu, que jo sóc mestra a l'escola La Bressola, i el meu company, que ara venia d'assaig dels Castellers del Riberal, participa també dels cursos de català per adults. Si voleu anem aquest diumenge a l'estadi de l'USAP i ja veureu quanta gent aclamarà «aixecant la seva bandera, per la glòria catalana». Un somriure còmplice ens acomiadarà. Nosaltres, ara sí, enfilant la tortuosa carretera per arribar al Coll d'Ares, potser tranquils per arribar a un territori amb identitats nacionals que ens són més familiars, rumiarem encara sobre aquesta increïble terra dominada pel mític massís del Canigó. És Catalunya Nord part del passat comú, d'un present caduc, o bé d'un futur no esgotat?

El projecte Xerrem s'expandeix gràcies a la campanya "Obre't al català"

Aquesta tardor, el projecte Xerrem de la CAL ha complert la majoria d'edat, ha crescut i s'ha renovat. De la mà de la cooperativa La Sembra, s'ha impulsat una campanya de comunicació, entre els mesos de setembre i desembre, per multiplicar el nombre de grups de conversa en català arreu del territori. La finalitat? Donar resposta a la gran necessitat que té el país de crear més espais d'ús de la parla, dirigits a persones interessades a aprendre, practicar o perfeccionar el seu català.

Amb la vista posada a assolir els 300 grups Xerrem a finals d'any, les accions de campanya s'han centrat en: elaborar una identitat de marca pròpia, per tal d'identificar clarament el programa i donar-li cohesió a tot el territori; optimitzar els canals corporatius i elaborar materials bàsics de difusió per facilitar la creació de nous grups. A la vegada, s'ha implicat i engrescat el voluntariat de la CAL per fer de la campanya un repte compartit; s'han activat aliances amb personalitats, institucions i entitats i s'han convidat diferents periodistes i mitjans de comunicació a assistir al desenvolupament d'una sessió i així conèixer el testimoni de xerres i guies.

El lema escollit per a la campanya ha estat Obre't al català. Xerrem!, amb l'objectiu de convidar equipaments i entitats d'arreu de Catalunya a acollir el projecte i, per tant, col·laborar en la creació de grups de conversa. De la mateixa manera, la frase també es dirigeix a persones interessades a millorar les seves competències orals de català,

en aquest cas com a xerres. L'entitat que ha proposat el lema i ha estat al costat de la CAL en tot aquest procés ha sigut La Sembra, una agència de comunicació social amb seu a Sant Cugat del Vallès. La seva principal tasca se centra a ajudar entitats, cooperatives i administracions públiques a comunicar millor i a generar implicació ciutadana.

Dates clau i aparició als mitjans

Es podria dir que la iniciativa de comunicació Obre't al català. Xerrem!, ha tingut tres moments clau. El primer d'ells va tenir lloc dimarts 9 de setembre, amb una reunió virtual entre representants de La Sembra, l'equip tècnic de la CAL i els guies de conversa del projecte Xerrem. La trobada va tenir una alta participació: s'hi van connectar 64 persones. Es van presentar els objectius de la campanya, es va donar a conèixer el lema i la nova imatge gràfica i es van buscar complicitats entre els assistents. Un dels canvis significatius, a més, va ser l'anunci

del nou nom del projecte, que deixava de dir-se “Xerrem Junts” i passava a anomenar-se “Xerrem”.

El segon moment important va ser la iniciativa “Xerrem a les places”, duta a terme la setmana del 20 al 24 d'octubre. Amb la finalitat de promoure l'ús del català a l'espai públic, es van convidar guies i xerraires a desenvolupar una sessió al carrer. En total hi van participar onze grups de conversa, provinents de municipis com Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat, Terrassa, Sabadell i Altafulla. L'acció va generar impacte als mitjans i va donar visibilitat tant al

programa com a la necessitat d'obrir nous espais arreu del país.

Ja per acabar, dimecres 12 de novembre, en el marc de l'acte d'inici de curs, es van aplegar a dos quarts de set de la tarda una setantena de persones a la Casa del Mar de Barcelona. L'esdeveniment tenia dues finalitats. Per una banda, celebrar la maduresa d'un projecte pioner que des de fa divuit anys promou espais de conversa setmanals, oberts i gratuïts on centenars de persones aprenen català i enforteixen els vincles comunitaris. Per l'altra, fer un reconeixement al seu motor: els guies de conversa volun-

taris sense els quals el projecte Xerrem no seria una realitat.

L'humorista i cantautor Lo Pau de Ponts va ser l'encarregat de conduir la celebració, que va comptar amb els parlaments institucionals de la comissionada d'Ús Social del Català de l'Ajuntament de Barcelona, Marta Salicrú, i la directora general d'Accés al Coneixement i Impuls de l'Ús del Català, Vanessa Bretxa.

Al llarg de tota la campanya, s'ha parlat del projecte Xerrem en mitjans com El Punt Avui, l'Ara, Nació Digital, El Periódico, Catalunya Ràdio, el Diari de la Llengua, Xarxanet, El3.cat, Línia Sants i Ona de Sants. A més, diferents personalitats del món de la cultura i la llengua han promogut el programa amb petits vídeos que s'han publicat a les xarxes socials de la CAL. És el cas de Màrius Serra, Anna Simó, el grup El Pony Pisador, Marc Ribas, Lloïl Bertran o Gerard Furest.

Gràcies a aquests articles i publicacions, algunes de les idees clau que s'han transmès a la ciutadania és que els grups de conversa Xerrem són espais en els quals “s'estira la llengua a les persones que tenen coses a dir i les volen dir en català”, assenyala el director del projecte, Saoka Kingolo. En ells, els participants riuen, s'ho passen bé i sobretot: fan comunitat.

Guiatge de conversa, un nou servei possible i viable

Tots plegats, avui, davant la urgència d'actuar per recuperar, mantenir i acréixer l'ús social del català, ens hem d'arromangar i posar-hi imaginació i feina; tots, tant gent del carrer com l'associada i l'administradora.

De tot el que s'ha d'activar, que és molt, puc parlar personalment d'una manera de fer créixer el nombre de parlants catalans, la del projecte Xerrem, que promou conversa franca i persistent de persones voluntàries amb qui no entén català, o l'entén però no el parla, o el parla amb entrebancs. Es tracta de reunir gent amb precarietats lingüístiques i ajudar a superar-les mentre uns i altres fan colla, barri, poble i país. Des de gent que respon amb un somriure quan li preguntes el nom, passant per la que et diu que t'entén però no parla, fins a la que et fa un poti-poti de català amb altres llengües. Es duu a terme la iniciativa comptant amb guies de conversa formats.

Ja fa uns anys que anem aprofundint uns i altres en la tasca de guiatge de grups de conversa, sigui dins de les aules o en entitats varies, amb professionals o amb voluntaris. En presento unes mostres. Càritas de Girona va editar fa temps *AROMA*, un curs inicial de català amb molta orali-

tat. Els CFA van muntar el sistema *ORAL-PHA* per alfabetitzar i alhora fer nous parlants de català i van estendre els *Cercles de conversa*. Política lingüística ha coordinat un curs per parlar sense haver de llegir: *Ep! Escolta i parla*; també ha publicat un bon paquet de *Fils de conversa* i unes làmines amb molt de trellat. EL CPNL porta el tema de les parelles lingüístiques, proposa pràctiques als aprenents i dona accés a establiments col·laboradors. Nosaltres, des de la CAL, amb el projecte Xerrem, hem elaborat plans de formació i un seguit de materials i recursos per parlar en grup. Òmnium Cultural s'hi ha afegir darrerament i ACOF —entesos en cursos de baix nivell que es fan en associacions— forma els voluntaris. I un llarg etcètera, sense oblidar-nos de PROLEMA, que prepara gent de diferents llengües perquè ensenyin a parlar-les a Catalunya, una iniciativa de diversitat lingüística que reforça la dinamització del català, com ens deia Carme Junyent. Hi ha, doncs, base suficient per

Jordi Esteban
Fundador del Xerrem

obtenir un bon manual que reculli tanta investigació, tanta expertesa i tanta feina ben feta. Un manual i un pla de formació accessible a tothom.

Entre aquestes iniciatives, el projecte Xerrem de la CAL aporta avui fonaments i expertesa consolidada. Està fonamentat sociolingüísticament perquè apleix instàncies dels experts que reclamen espais segurs de comunicació en català; té bona base lingüística perquè les converses es duen a terme mitjançant funcions discursives i per a activar-les es forneixen de recursos ad hoc i no tant de capítols gramaticals a exercitar; s'hi fa activitat psico-social en impulsar entre els nous parlants els factors que intervenen en la voluntat de parlar una segona llengua; els guies són amfitrions de la cultura catalana, l'encaixen dins les converses i promouen l'entesa intercultural. Hi ha expertesa derivada de divuit anys de dedicació en zones geogràfiques, àmbits i sectors ben diversos; una expertesa que es materialitza en una metodologia eficaç, un pla de formació i uns recursos a l'abast de tothom. Hi ha experiència operativa que ha creat

models de convenis, acords de col·laboració i documents de compromís entre voluntariat i l'entitat. I també duplicitat modal, presencial i virtual.

D'altra banda, hi ha milers de llocs a Catalunya que poden convertir-se en espais segurs de comunicació en català, com reclamen els sociolingüistes. Milers d'escoles, centenars de casals cívics, d'associacions, d'ateneus populars, de colles de cultura popular, de biblioteques, de clubs esportius, d'agrupacions de comerciants.... Si disposéssim tots plegats d'un bon manual, la formació corresponent i un repertori de recursos, molts d'aquests llocs sumarien la impulsó social del català als propis objectius.

Hi ha milers de persones amb prou domini lingüístic i prou habilitat de relació social que destinarien a mans besades unes poques hores setmanals a conduir grups. Si tinguessin a punt una formació, un manual a mà i uns materials adients, es convertirien en xerpes de la ruta costeruda que ens ha de portar a revertir els resultats de les enquestes d'ús social del català.

No sé quin manubri s'ha d'activar perquè això sigui una realitat. Som tres, els components experts: Generalitat, societat civil i ciutadania. Pel que fa a l'administració, uns dels objectius del Pacte Nacional per la Llengua parla d'*Aconseguir que creixi molt més el nombre de persones que saben i utilitzen el català*. I més directament en un altre punt: *Bastir un sistema [...] de dinamització lingüística inclusiu i eficient que fomenti el català entre les persones adultes*. I encara més específicament: *Incrementar en quantitat i format l'oferta de formació [...] no formal i informal de llengua catalana [...]*. El projecte Xerrem, de la societat civil, té consistència. Hi ha més iniciatives semblants. El CPNL s'hi ha arromangat amb força de fa temps. Els CFA han dit la seva. La gent està cada dia més conscienciada. Què fem? Continuem aïllats, autònoms i mirant-nos de reüll de tant en tant? Esperem al segle XXII?

M'imagino un equip d'experts sorgit d'aquests departaments, entitats i col·lectius treballant en comissió per acordar una formació que acrediti la nova i imprescindible funció social de GUIA DE CONVERSA, un manual complet que il·lumini didàcticament sobre la conducció dels tres perfils de grup i un repertori de recursos a l'abast. Potser seria un any de feina constructiva amb suma de coneixements i experteses. I finalment, la creació d'una estructura sòlida, sostinguda i promoguda per l'administració, gestionada per la societat civil i activada per la ciutadania, que serviria de resposta eficient a la pèrdua d'immersió social catalana d'avui, i seria ben útil, molt probablement, als professionals que fan cursos de nivells inicials. Seriem un país amb el programa que no necessiten les llengües grasses que viuen de la inèrcia expansiva, i que, a més de crescendo lingüística, portaria inclusions i generaria cohesions molt més pregones que la del carnet d'identitat. I podria ser una mostra per a tantes altres llengües minoritzades com la nostra.

El renaixement del gàelic a Irlanda del Nord

L'irlandès viu des de la colonització britànica una situació agònica a Irlanda del Nord, amb un nombre molt limitat de parlants. Prohibit fins fa només uns anys, ara ha experimentat un ressorgiment que arriba fins i tot a les zones més unionistes de la seva capital, Belfast.

L'Escola de les Veles ("Scoil na Seolta"), que va obrir l'any passat com la primera escola bressol i de primària en llengua irlandesa a l'est de Belfast, és el millor exemple d'aquest renaixement del gàelic. Aquest centre està situat a la zona unionista de la capital, on molts murals als carrers encara reten homenatge als paramilitars que lluitaven en el bàndol britànic en el sagnant conflicte de trenta anys llargs que va provocar més de 3.500 morts.

Els seus alumnes, que inclouen tant catòlics com protestants, aprenen el gàelic després que l'ús públic d'aquesta llengua hagi estat vetat durant segles per llei, però també per costum social. La popularitat creixent de l'irlandès, fins i tot entre les famílies protestants, marca un canvi radical en l'actitud dels veïns de la capital del nord d'Irlanda cap a la cultura, la identitat i el patrimoni autòctons de la ciutat.

Que s'hagi duplicat el nombre d'alumnes per el curs vinent a l'escola bressol demostra el ressorgiment de la llengua pròpia

d'Irlanda del Nord. Alguns joves el parlen amb fluïdesa, un reflex del creixement de l'ús de la llengua entre les primeres generacions que van poder-la aprendre obertament a classe de ben petits. Actualment, ja hi ha més de trenta escoles de primària en llengua gàelica després de dècades d'educació clandestina en què eren els pares qui feien de mestres.

Més enllà de la proliferació d'escoles i classes de llengua irlandeses en zones que, fins fa poc, eren exclusivament anglòfones i ferventment lleials a la causa britànica, aquests darrers anys també s'han activat un seguit de noves iniciatives per a estimular l'ús de la llengua més enllà de l'aula, com ara, la instal·lació de senyalització bilingüe en carrers i edificis. De fet, aquest mes d'octubre, l'Ajuntament de Belfast va aprovar –tot i les objeccions dels partits unionistes més radicals– una partida d'1,9 milions de lliures per a instal·lar senyalització bilingüe als equipaments públics i aplicar nous logotips bilingües als uniformes i vehicles de la ciutat.

Aprofundint / *El renaixement del gaèlic*

I a escala general, el govern nord-irlandès, que va reprimir el gaèlic irlandès durant dècades, ara el promou gràcies a l'executiu compartit entre el Partit Unionista Democràtic (DUP) i el Sinn Féinn. Així, el 2022, l'irlandès va obtenir l'estatus de llengua minoritària protegida al territori. I ara al desembre, s'ha constituït la primera comissió encarregada de l'ús del gaèlic irlandès a la regió, un organisme creat per a promoure i protegir la llengua en més d'un centenar d'organismes públics del nord d'Irlanda.

Tant per als partidaris com per als detractors de l'irlandès, el moment actual sembla que marca un punt d'inflexió en la llarga campanya per a potenciar l'ús social de l'irlandès, que va començar als anys setanta en escoles clandestines i va agafar força arran de l'Acord del Divendres Sant del 1998, un pacte que va posar fi a la violència i va establir un sistema de repartiment

del poder al territori entre els dos bàndols enfrontats. Aquests darrers anys, l'irlandès sembla que ha superat les barreres socials que encara persistien, fins i tot, després de la revocació de les lleis que en limitaven l'ús social.

Així, l'ús de l'irlandès és a prop de ser habitual als bastions republicans de l'oest de Belfast, però també va guanyant terreny a les àrees unionistes. "Sembla que aquests darrers anys hi ha hagut un punt d'inflexió en les actituds socials envers l'irlandès. La llengua es veu ara com un motiu d'orgull", diu Mark Harte, expert en irlandès del Centre d'Idiomes de la Queen's University. "Ara l'irlandès es veu i se sent als carrers", subratlla.

Els principals dirigents unionistes, però, segueixen oposant-se a la majoria d'iniciatives de defensa de l'irlandès. Clive McFarland, portaveu del Partit Unionista

Democràtic (DUP), diu que molts dels seus votants unionistes consideren que se'ls imposa l'irlandès amb finalitats polítiques. L'objectiu final de les campanyes de promoció del gaèlic, conclou, és la reunificació del territori amb la República d'Irlanda "Hi ha qui vol imposar l'irlandès a tota la societat perquè vol que el nord d'Irlanda s'assemblí menys al Regne Unit i més a la República d'Irlanda", sosté McFarland.

Tot i ser la llengua autòctona de l'illa, l'irlandès gairebé havia desaparegut del nord d'Irlanda. El gaèlic fou la llengua hegemònica a Irlanda durant segles: els primers manuscrits cristians que es conserven de l'illa, de fet, són escrits en irlandès; el llinatge escrit de la llengua es remunta encara més enrere. Amb la colonització britànica, l'irlandès va començar a ser substituït progressivament per l'anglès. Els colonitzadors britànics van aprovar lleis que prohibien l'ús del gaèlic als tribunals i els organismes governamentals; les escoles castigaven els nens que el parlaven a classe. El setge dels soldats britànics contra els que parlaven gaèlic era constant.

També s'hi van sumar problemes socials en la reculada de la llengua pròpia. A mitjans del segle XIX, la gran fam irlandesa va reduir dràsticament la xifra de parlants de gaèlic, gran part dels quals van morir o van emigrar a l'estranger. La despoblació fou especialment greu a les zones rurals de l'illa, precisament allà on es parlava més irlandès.

Després de la partició de l'illa, l'any 1921, el govern britànic al nord d'Irlanda va identificar l'irlandès com una amenaça republicana i la llengua va quedar relegada a l'àmbit domèstic. El famós grup de rap en irlandès, Kneecap, que ha aconseguit atraure molts joves a l'irlandès, ha popularitzat un eslògan que feien servir els activistes que treballen per la reunificació de l'illa: "Cada paraula d'irlandès que es pronuncia és una bala disparada per la llibertat d'Irlanda".

Aquesta associació entre llengua i país fa que molts unionistes mantinguin el seu rebuig a qualsevol intent per treure el gaèlic de l'UVI. De fet, Belfast continua dividi-

Aprofundint / *El renaixement del gàelic*

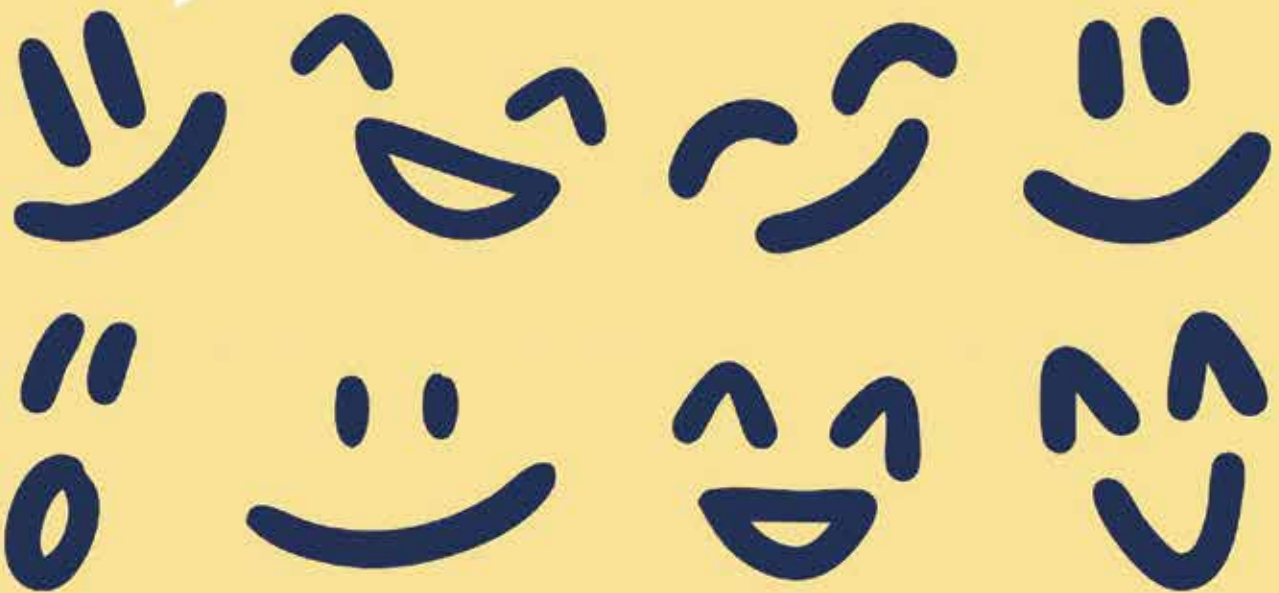
da entre barris de catòlics i de protestants i la relació entre les dues comunitats és escassa, fruit de dècades de conflicte armat amb ferides que no han cicatritzat. L'esperança per al futur del gàelic són les noves generacions. La fundadora de l'Escola de les Veles, Linda Ervine, que se sent "britànica i irlandesa", defensa que l'augment de l'interès per la llengua autòctona de l'illa ha esdevingut un factor de cohesió per a la ciutat. I posa un exemple que descriu

els recels que s'han deixat enrere: "Molts dels nostres alumnes no volien que els seus amics i veïns sabessin que feien classe d'irlandès quan van començar a venir. Ara, sovint, els porten a classe". Encara, però, queda molt camí per recórrer. Actualment, l'irlandès és la llengua materna d'aproximadament un 2% de la població a la república (unes 70.000 persones) i entre 10 i 15 mil més a Irlanda del Nord. Sigui com sigui, el govern de la república exigeix

que els residents estudiïn l'irlandès a les escoles públiques i moltes persones el saben parlar com a segona llengua. Per tant, la major part de la gent té, almenys, una comprensió general de la llengua. Ara cal que comenci a implantar-se en les relacions socials i en el dia a dia de la ciutadania, cada cop més conscient que de la seva actitud en depèn la seva supervivència, davant d'un idioma tan poderós i omnipresent com l'anglès.

OBRE'T AL CATALÀ.

XERREM!

**Impulsa un grup
de conversa en
català al teu centre,
barri o municipi.**

El programa Xerrem promou grups de conversa en català setmanals, oberts i gratuïts per a persones que no el parlen amb fluïdesa. Estan guiats per voluntariat seguint una metodologia testada i perfeccionada durant els 18 anys de desenvolupament del programa.

CAL

Xerrem

xerrem@cal.cat